

Υποψήφιος Διδάκτωρ: Άγγελος Μαλισόβας

«Boethii, *De institutione musica: collatio, editio*, και υπομνηματισμός του πλήρους *corpus* μέσω υπολογιστικής αντιπαραβολικής ανάλυσης»

Abstract

Η προτεινόμενη διδακτορική διατριβή στοχεύει στη για πρώτη φορά πλήρη ανάλυση και εκδοτική αντιμετώπιση των κειμενικών σχέσεων που συγκροτούν το *corpus* του *De Institutione musica* (ή απλώς *De musica*), του τρίτου κατά σειρά έργου του Βοηθίου (μετά το *In isagogen Porphyrii commenta* και *De Institutione Arithmetica*). Η παρούσα πρόταση:

α) Αντιμετωπίζει για πρώτη φορά μέσω ολοκληρωμένου συστήματος κειμενικής διαχείρισης την πρόκληση που επισήμανε από τη δεκαετία του 1980 ο Bower να σχεδιαστεί μια καινοτόμος έκδοση η οποία θα λαμβάνει υπόψη το σύνολο της χειρόγραφης παράδοσης¹.

β) Αξιοποιεί τα πορίσματα της σύγχρονης έρευνας που αφορούν τις τεχνολογίες ανάλυσης και επεξεργασίας σωμάτων κειμένων, ιδίως κατά το στάδιο της *transcriptio* και της *collatio*, η οποία ως σήμερα επέβαλλε στην εκδοτική πρακτική του κειμένου τους γνωστούς περιορισμούς της *eliminatio*. Για τον σκοπό αυτόν η προτεινόμενη διατριβή θα αξιοποιήσει τα πορίσματα που αναμένονται να προκύψουν από άλλη ερευνητική πρόταση διδακτορικής διατριβής, η οποία και κατατίθεται, παράλληλα με την παρούσα πρόταση, στην ειδίκευση της Υπολογιστικής Γλωσσολογίας. Η ερευνητική σύνδεση των δύο αυτών διατριβών δημιουργεί σοβαρές προοπτικές για την επίτευξη της διαχείρισης ενός μεγάλου κειμενικού όγκου που κατ' εκτίμηση ξεπερνά τις 8.000 σελίδες μεταγραφής και αφορά ένα σώμα που αριθμεί 137 κώδικες.²

Αναλυτική παρουσίαση

Το πρώτο στάδιο της έρευνας προβλέπει την ανάγνωση και μεταγραφή των δύο μειζόνων κωδίκων της χειρόγραφης παράδοσης από το *corpus* που συγκρότησε ο Calvin M. Bower

---

¹ Το *De institutione musica* διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέλιξη της θεωρίας της μουσικής όχι μόνο ως συνόλου τεχνικών κανόνων, αλλά κυρίως ως ερμηνευτικής-φιλοσοφικής προσέγγισης του κόσμου. Από την εμφάνιση του έργου (αρχές του 6ου αι.) και μετά (τουλάχιστον ως τον 18ο αι.) αποτέλεσε θεμελιώδες εγχειρίδιο παιδευτικής και πνευματικής ενασχόλησης.

² Με την προσθήκη των χειρογράφων που περιλαμβάνουν *fragmenta* ή και σχόλια, τα οποία εντάσσονται στη σύνολη παράδοση του έργου, ο αριθμός ανεβαίνει στους 178.

(1988). Η μεταγραφή αυτή θα βασιστεί αφενός στην γνωστές αρχές που διέπουν τη διεθνή πρακτική, θα συνεκτιμήσει, όμως, τα στατιστικά δεδομένα που θα προκύψουν από την εκπαίδευση του συστήματος “Transkribus” για τους δύο αυτούς κώδικες, με αποτέλεσμα να περιοριστεί στο ελάχιστο το ανθρώπινο σφάλμα κατά το στάδιο αυτό.

Στο δεύτερο στάδιο της έρευνας η μεταγραφή των δύο μειζόνων κωδίκων θα καταταμηθεί κειμενικά με βάση διεθνή πρότυπα καταγραφής, χαρακτηρισμού και αναπαράστασης της πληροφορίας μετά τη διαδικασία διαχωρισμού λεκτικών μονάδων (tokenization). Η φάση αυτή θα αποτελέσει την πλέον σημαντική, και θα αποτυπώσει με τη μέγιστη δυνατή λεπτομέρεια την πολυπλοκότητα της δομής του *De institutione musica* σε λεκτικό, συνταγματικό και σημασιολογικό επίπεδο. Οι πρώτες δοκιμές του συστήματος αναμένεται να αποκαλύψουν και τις όποιες πιθανές παραλείψεις που τυχόν προέκυψαν κατά τη φάση της κειμενικής ανάλυσης, με αποτέλεσμα να γίνουν διορθώσεις με τη μέθοδο της ανάδρασης.

Το τρίτο στάδιο θα ασχοληθεί με την ανάδειξη της κειμενικής πληροφορίας μέσω προτεινόμενης στίξης. Καθώς μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει ολοκληρωμένο σύστημα στίξης μέσω τυποποίησης (standardization), τα αποτελέσματα της κειμενικής ανάλυσης αναμένεται να οδηγήσουν στην ανάγκη τυποποίησης της στίξης, ώστε να αποτυπωθεί ορθά η κειμενική πληροφορία κυρίως σε σημασιολογικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, θα αποτυπωθεί και κατά το στάδιο αυτό η πολυπλοκότητα της στίξης, θα καταρτιστούν πίνακες και λεπτομερείς κανόνες. Θα ληφθεί επίσης υπόψη (μέσω των αυτοματοποιημένων εφαρμογών που θα χρησιμοποιήσει η άλλη ερευνητική πρόταση) η πρακτική την οποία ακολουθούν οι εκδότες των υπολοίπων έργων του Βοηθίου σε διάφορους εκδοτικούς οίκους, ώστε να συγκριθεί με τα πορίσματα αυτού του σταδίου.

Το τέταρτο στάδιο θα τροφοδοτήσει το σύστημα με τις μεταγραφές των δύο μειζόνων κωδίκων και θα αξιολογήσει το παραχθησόμενο (με αυτόματο τρόπο) αναλυτικό κριτικό υπόμνημα. Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και η όποια ανάγκη ανάδρασης θα είναι και σε αυτό το στάδιο καθοριστική.

Το πέμπτο στάδιο περιλαμβάνει την εκπαίδευση του συστήματος “Transkribus” στην (ημι-)αυτόματη μεταγραφή των κωδίκων, ώστε να τροφοδοτηθεί στη συνέχεια το σύστημα με το πλήρες *corpus* του *De institutione musica*. Κατά το στάδιο αυτό, προβλέπεται η συγκρότηση 10μελούς ερευνητικής ομάδας, η οποία θα ασκήσει το σύστημα “Transkribus” στη μεταγραφή των κωδίκων.

Το έκτο και τελευταίο στάδιο της προτεινόμενης έρευνας θα τροφοδοτήσει το σύστημα με το πλήρες corpus των μεταγραφών και θα αξιολογήσει λεπτομερώς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εκδιδόμενου κειμένου και του υπομνηματισμού του. Το στάδιο αυτό θα ολοκληρώσει το πειραματικό μέρος της διατριβής και αμέσως μετά θα ξεκινήσει η καταγραφή των αποτελεσμάτων, ώστε να ολοκληρωθεί και το συγγραφικό μέρος της διατριβής.

Βιβλιογραφία

- André, B. (1990), *Music theory and its sources: Antiquity and the Middle Ages*, Indiana
- Armstrong, A. H. (ed.) (1967), *The Cambridge History of later Greek and early medieval Philosophy*, Cambridge
- Bakhouché, B. (1997), "le *De Institutione Musica* de Boèce dans la tradition encyclopédique latine", *Bulletin de l'Association Guillaume Budé* 3: 210-32
- Barret, H. M. (1940), *Boethius: some aspects of his time and work*, Cambridge
- _____ (2009), "Readings and interpretations on Boethius' *De Institutione Musica* in the Later Middle Ages", στο Iversen, G. — Bell, N. (edd.), *Sapientia et Eloquentia: meaning and function in liturgical poetry, music, drama, and biblical commentary in the Middle Ages*, σσ. 365-80
- Bernhard, M. (1979), *Wortkonkordanz zu Anicius Manlius Severinus Boethius de Institutione Musica*, München
- Bower, C. M. (1978), "Boethius and Nicomachus: an essay concerning the sources of *De Institutione Musica*", *Vivarium* 16: 1-45
- _____ (1984), "The Modes of Boethius", *The Journal of Musicology* 3: 252-63
- _____ (1988), Boethius, "*De Institutione Musica*: a Handlist of Manuscripts", *Scriptorium* 42: 205-51
- _____ (1989), *Fundamentals of Music: Anicius Manlius Severinus Boethius*, Yale
- Bragard, R. (1929) "L' Harmonie des Spheres selon Boece", *Speculum* 4: 206-13
- _____ (1945), "Boethiana: Études sur le *De Institutione Musica* de Boèce" στο *Hommage a Charles von den Barren* (edd. Clercx, S. — Vander Linden, A.), Brussels, σσ. 84-139
- Brandt, S. (1906), "Entstehungszeit und zeitliche Folge der Werke von Boethius", *Philologus* 62: 141-54
- Cameron, A. (1981), "Boethius' father's name", *ZPE* 44: 181-3

- Chadwick, H. (1981), *Boethius, the consolations of music, logic, theology and philosophy*, Oxford
- Chamberlain, D. S. (1970), "Philosophy of music in the *Consolatio* of Boethius", *Speculum* 45: 80-97
- Chambers, G. B. (1961), "Boethius' *De Musica*: an interpretation", *Studia Patristica* 3: 170-5
- Correia, M. (2017), "Logic in Apuleius and Boethius", *Revista Portuguesa de Filosofia* 73: 1035-52
- Dehnert, E. J. (1969), "*Music as liberal in Augustine and Boethius*", *Arts libéraux et philosophie au Moyen Age* 1969: 987-91
- Dorsett, R. (1980), "The death of Boethius", *Poetry* 137: 95
- Edmiston, J. (1974), "Boethius on Pythagorean Music", *Music Review* 35: 53-78
- Fauvel, J. (2003), *Music and Mathematics: from Pythagoras to Fractals*, Oxford
- Fournier, M. (2008) "Boethius and the consolation of the quadrivium", *Medievalia et Humanistica* 34: 1-21

- Gersh, S. (1991), *Concord in Discourse: harmonics and semiotics in late classical and early medieval Platonism*, Berlin
- Gibson, M. (ed) (1981), *Boethius: his life, thought and influence*, Oxford
- Groote, I. M. (2008), "Heinrich Glarean reading and editing Boethius", *Acta Musicologica* 80: 215-30
- Guillaumin, J.Y. (1990), "Le terme quadrivium de Boece et ses aspects moraux", *L'Antiquité Classique* 59: 139-48
- Günther, W. (1967), *Musica Romana: die Bedeutung der Music im Leben der Römer*, Amsterdam
- Hagel, S. (2009), *Ancient Greek Music: a new technical history*, Cambridge
- Heilmann, A. (2007), *Boethius' Musiktheorie und das Quadrivium: Eine Einführung in den neuplatonischen Hintergrund von De institutione Musica*, Göttingen
- Hentschel, F. (1998), *Musik - und die Geschichte der Philosophie und Naturwissenschaften im Mittelalter: Fragen zur Wechselwirkung von 'Musica' und 'Philosophia' im Mittelalter* (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters, τόμ. 62), Leiden
- Humphrey, I. (2005), "Boethii de Institutione Musica libri quinque: auctor, opus, interpres", *Carmina Philosophiae* 14: 167-76
- Jeserich, P. (2008), *Musica Naturalis: Speculative Music Theory and Poetics, from Saint Augustine to the Late Middle Ages in France* (μτφρ. Curley, M. J. — Rendall, S.), Baltimore
- Karpati, A. (1987), "Translation or Compilation? Contributions to the Analysis of the Sources of Boethius' *De Institutione Musica*", *SMASH* 29: 5-33
- Masi, M. (1974), "Boethius and the iconography of the liberal arts", *Latomus* 33: 57-75
- _____ (1981) *Boethius and the liberal arts*, Utah
- Moorhead, J. (1978), "Boethius and Romans in ostrogothic service", *Historia* 27: 604-12
- _____ (2009), "Boethius' life and the world of late antique philosophy", στο Marenbon, J. (ed.), *The Cambridge Companion to Boethius*, σσ. 13-33
- O' Daly (1991), *The Poetry of Boethius*, London
- Paul, O. (1872), *Boethius und die griechische Harmonik*, Leipzig
- Pietzsch, G. (1929), *Die Klassifikation der Music von Boethius bis Ugolino von Orvieto*, Halle

- _____ (1932), *Die Musik in Erziehungs- und Bildungsideal des ausgehenden Altertums und frühen Mittelalters*, Halle
- Pizzani, U. (1965), "Studi sulle fonti del *De Institutione Musica* di Boezio", *Sacris Erudiri* 16: 5-164
- Potiron, H. (1961), *Boèce, théoricien de la musique grecque*, Paris
- Rijk, L. M. de (1964), "On the chronology of Boethius' works on Logic I, II", *Vivarum* 2: 1-49, 125-62
- Rousseau, P. (1979), "The death of Boethius: the charge of *maleficium*", στο *Studi Medievali* 20, σσ. 871-89
- Schrade, L. (1932), *Die Stellung der Musik in der Philosophie des Boethius als Grundlage der ontologischen Musikerziehung*, Berlin
- _____ (1947), "Music in the philosophy of Boethius", *The Musical Quarterly* 33: 188-200
- Shiel, T. E. (1964), "Boethius the Hellenist", *History Today* 14: 478-86
- Solmsen, F. (1944), "Boethius and the history of the organon", *AJPh* 65: 69-74
- Sweeney, E. (2006), *Logic, theology, and poetry in Boethius, Abelard, and Alan of Lille*, NY
- Visser, A. (2013), "On Boethius' *De Institutione Musica*"
- von Lepel, F. (1958), *Die antike Musiktheorie im Lichte des Boethius: eine Studie*, Berlin
- Williams, D. R. (2007), *Music Theory from Boethius to Zarlino: a bibliography and guide*, Hillsdale: NY
- Winnington-Ingram, R. P. (1936), *Mode in Ancient Greek Music*, Cambridge
- Wiltshire, S. F. (1972), "Boethius and the *summum bonum*", *CJ* 67: 216-20